

РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 374.09(477+73)

Віталіна Пугач

Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету
ORCID ID 0000-0002-1653-7473

Сергій Пугач

Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету
ORCID ID 0000-0001-8757-6974
DOI 10.24139/2312-5993/2026.02/124-132

ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ США

У статті здійснено теоретичне обґрунтування ролі позашкільної освіти США у формуванні громадянської активності учнівської молоді в умовах сучасних глобальних трансформацій. Проаналізовано соціально-політичний контекст становлення покоління зумерів, яке формується під впливом демократичного регресу, глобальних криз та зростання соціальної невизначеності. Встановлено, що сучасна молодь, попри наявні виклики, демонструє високий рівень залученості до соціальних процесів і використовує інноваційні, зокрема гібридні, форми активізму, що поєднують цифрову та офлайн-участь. Сучасні молодіжні соціальні рухи, зокрема Black Lives Matter, Fridays for Future та March for Our Lives, виступають яскравим прикладом активної участі молоді у процесах суспільних трансформацій та формування громадянської свідомості.

Особливу увагу приділено феномену «third-space» як альтернативних освітніх середовищ, що функціонують поза межами формальної освіти, але тісно з нею взаємодіють. Обґрунтовано, що такі простори (учнівські клуби, молодіжні ініціативи, активістські об'єднання) створюють умови для розвитку критичного мислення, громадянської компетентності та соціальної відповідальності молоді. Вони виступають ефективним інструментом компенсації обмежень формальної освіти, зокрема в умовах стандартизації навчання та політизації освітнього змісту.

Доведено, що позашкільна освіта США відіграє важливу роль у забезпеченні більш інклюзивного доступу до громадянської участі, сприяє формуванню навичок соціальної взаємодії, колективної дії та відповідального громадянства. Зроблено висновок, що «third-space» виступають ключовим ресурсом розвитку молодіжного активізму та становлення нових моделей громадянської участі, що відповідають викликам сучасного глобалізованого суспільства. Врешті, цифрове середовище виступає платформою для формування дискурсу, поширення інформації та мобілізації спільнот, що надалі трансформуються у реальні форми політичної та соціальної участі молоді.

Ключові слова: позашкільна освіта, громадянська активність, молодіжний активізм, зумери, «third-space», критичне мислення, Сполучені Штати Америки.

Постановка проблеми. В умовах сучасних глобальних трансформацій, що характеризуються тенденціями демократичного регресу та зростанням соціально-політичної напруженості, особливої актуальності набуває дослідження молоді як суб'єкта суспільних змін. Емпіричні спостереження засвідчують, що молодіжні соціальні рухи останніх років, зокрема Black Lives Matter, Fridays for Future та March for Our Lives, демонструють високий рівень громадянської активності та здатність молодого покоління до критичного осмислення існуючих соціальних структур і викликів. У контексті США ці процеси набувають особливої виразності, оскільки саме тут молодь виступає ініціатором і драйвером трансформаційних практик, спрямованих на подолання соціальної нерівності, захист прав людини та екологічну стабільність.

Аналіз актуальних досліджень. Водночас сучасна молодь функціонує в умовах глобалізованого інформаційного простору, що забезпечує інтеграцію у транснаціональні мережі соціального активізму. Такі тенденції сприяють формуванню глобального громадянського мислення, в межах якого локальні соціальні проблеми інтерпретуються у взаємозв'язку з глобальними викликами, такими як кліматичні зміни, гендерна нерівність і соціальна справедливість. Від того зрозумілим є те, що молодіжні рухи набувають транснаціонального характеру, підсилюючи роль молоді як агента змін у міжнародному соціальному просторі. Разом із тим, наявні системні соціальні проблеми, що мають історично зумовлений характер, не можуть бути ефективно вирішені виключно зусиллями молодого покоління. Однак усвідомлення довгострокових наслідків цих викликів стимулює молодь до активної участі у суспільному житті та ініціювання змін (Karsgaard, Davidson, 2023; Kubow, Fossum, Ninomiya, 2022; Teixeira, 2024; Wright, McLeod, 2023).

У цьому контексті особливого значення набуває роль освітніх інституцій як середовища формування громадянської компетентності та критичного мислення. Проте аналіз функціонування системи формальної освіти (зокрема K–12 у США) засвідчує її обмежену здатність забезпечувати розвиток активної громадянської позиції. Домінування стандартизованого оцінювання, наслідки освітніх реформ, орієнтованих на підвищення академічних показників, а також політизація змісту навчальних програм призводять до звуження можливостей впровадження критично орієнтованих педагогічних практик. Додатковим чинником виступає обмеження викладання

соціально чутливих тем і зменшення представленості різноманітних соціокультурних перспектив у змісті освіти.

Саме тому, простежується суперечність між зростаючим потенціалом молоді як активного суб'єкта соціальних змін та недостатнім рівнем інституційної підтримки цього потенціалу в системі формальної освіти. Зазначене актуалізує необхідність подальших наукових досліджень, спрямованих на обґрунтування ефективних освітніх стратегій розвитку громадянської активності молоді, зокрема у контексті позашкільної освіти.

Метою публікації є обґрунтування особливостей виховання учнівської молоді в системі позашкільної освіти США та визначення її потенціалу у формуванні громадянської активності й соціальної відповідальності в умовах сучасних трансформацій.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, що забезпечили цілісне вивчення проблеми виховання учнівської молоді в системі позашкільної освіти США.

Передусім застосовано аналіз і синтез наукових джерел, що дало змогу узагальнити сучасні підходи до розуміння феноменів громадянської активності, молодіжного активізму та позашкільної освіти. Завдяки цьому визначено ключові теоретичні положення дослідження та окреслено понятійно-категоріальний апарат.

Метод порівняльного аналізу використано для зіставлення особливостей формування громадянської активності молоді в різних освітніх контекстах, зокрема у формальній та позашкільній освіті США. Це дозволило виявити специфіку функціонування альтернативних освітніх середовищ («third-space») та їхню роль у розвитку молодіжного активізму.

Застосування системного підходу забезпечило розгляд позашкільної освіти як цілісної динамічної системи, що взаємодіє з соціальним, політичним і цифровим середовищем. Це сприяло виявленню взаємозв'язків між освітніми практиками, громадянською участю та соціальними трансформаціями.

Метод узагальнення та інтерпретації емпіричних даних, представлених у сучасних наукових дослідженнях, дозволив визначити тенденції розвитку молодіжної громадянської активності, зокрема поширення гібридних форм активізму, що поєднують цифрову та офлайн-участь.

Також використано контент-аналіз наукових публікацій і матеріалів, присвячених діяльності сучасних молодіжних соціальних рухів (зокрема, Black Lives Matter, Fridays for Future, March for Our Lives), що дало змогу визначити їхній освітній потенціал та роль у формуванні громадянської свідомості молоді.

Комплексне застосування зазначених методів забезпечило наукову обґрунтованість отриманих результатів, дозволило виявити особливості функціонування позашкільної освіти США та її потенціал у формуванні активної громадянської позиції учнівської молоді.

Виклад основного матеріалу. Проблема забезпечення рівного доступу молоді до громадянської активності та участі у вирішенні соціально значущих питань залишається однією з ключових у сучасному освітньому дискурсі. Як засвідчують дослідження Bauml Beth та Mennes Laura, можливості залучення молоді до демократичних практик та активізму є нерівномірними і значною мірою залежать від доступу до часу, ресурсів і соціальної підтримки (Karsgaard, Davidson, 2023; Kubow, Fossum, Ninomiya, 2022). Водночас емпіричні дані, представлені у працях Joseph Kahne, Ellen Middaugh та Jonathan Lo, свідчать про те, що учні з більш забезпечених соціальних груп частіше отримують доступ до якісного громадянського навчання у системі K–12, що сприяє відтворенню соціально-освітніх нерівностей (Karsgaard, Davidson, 2023; Teixeira, 2024).

Зазначені диспропорції актуалізують необхідність пошуку альтернативних освітніх середовищ, здатних компенсувати обмеження формальної освіти. У цьому контексті зростає інтерес до так званих «третьох просторів» (third spaces), які функціонують у межах освітніх інституцій, але виходять за рамки традиційного навчального процесу. Такі простори, включаючи учнівські клуби та позакласні об'єднання, створюють умови для розвитку критичного мислення, громадянської активності та соціальної відповідальності молоді.

З огляду на це, актуальним є дослідження того, яким чином молодь використовує альтернативні освітні простори для реалізації власної громадянської позиції та участі в активістських практиках. Особливої уваги потребує аналіз типів активності, що реалізуються у цих середовищах, а також суб'єктивного сприйняття молоддю їхнього потенціалу у формуванні критичної залученості та соціальної дії. Отож, звернення до феномену «third-space» дозволяє розширити уявлення про можливості забезпечення більш відповідного доступу до

громадянської освіти та активізму, що є важливим у контексті трансформації сучасних освітніх систем і демократичних процесів.

У контексті дослідження позашкільної освіти США особливого значення набуває феномен «third-space», який розглядається як сукупність альтернативних освітніх середовищ, що функціонують поза межами формального навчання, але тісно з ним взаємодіють. Такі простори створюють умови для інтеграції формального й неформального навчального досвіду, сприяють розвитку критичного мислення, громадянської активності та соціальної відповідальності учнівської молоді. Саме в межах цього феномену (учнівських клубів, молодіжних ініціатив, волонтерських і активістських об'єднань) відбувається набуття практичного досвіду участі в демократичних процесах, що часто залишається поза межами традиційної освітньої системи. Таким чином, «third-space» виступають важливим ресурсом позашкільної освіти, забезпечуючи розширення можливостей для самореалізації та громадянського становлення молоді.

Сучасні молодіжні соціальні рухи, зокрема Black Lives Matter, Fridays for Future та March for Our Lives, виступають яскравим прикладом активної участі молоді у процесах суспільних трансформацій та формування громадянської свідомості. Їхня діяльність демонструє здатність молодого покоління не лише реагувати на актуальні соціальні виклики, а й ініціювати системні зміни у сферах прав людини, екологічної безпеки та громадської безпеки (Karsgaard, Davidson, 2023; Wright, McLeod, 2023).

Зокрема, рух Black Lives Matter актуалізує проблеми расової нерівності та соціальної справедливості, формуючи у молоді критичне осмислення структурних дискримінаційних практик. Fridays for Future, започаткований молоддю, акцентує увагу на глобальній кліматичній кризі, сприяючи розвитку екологічної свідомості та відповідальності за майбутнє планети. Водночас March for Our Lives зосереджується на питаннях контролю за обігом зброї та безпеки в освітньому середовищі, демонструючи приклад ефективної громадянської мобілізації учнівської молоді (Kubow, Fossum, Ninomiya, 2022; Teixeira, 2024).

У контексті позашкільної освіти США зазначені рухи набувають особливого значення як неформальні освітні платформи, що сприяють розвитку громадянської активності, критичного мислення та соціальної відповідальності. Вони фактично виконують функції «third-space», у яких молодь набуває досвіду участі в демократичних процесах, формує

навички адвокації та колективної дії, що часто залишаються поза межами формальної освіти (Kubow, Fossum, Ninomiya, 2022; Wright, McLeod, 2023).

Саме тому, діяльність зазначених рухів підтверджує важливість альтернативних освітніх середовищ у формуванні активної громадянської позиції молоді та підсилює необхідність їх дослідження в контексті розвитку позашкільної освіти.

Сучасне покоління молоді, ідентифіковане як Generation Z (зумери, народжені у період приблизно 1997–2013 рр.), формується в умовах цифрових соціально-політичних трансформацій, що істотно впливають на процеси їхньої політичної соціалізації та громадянського становлення. Зазначене покоління функціонує в контексті посилення кризових явищ у демократичних системах, що проявляється у зниженні рівня інституційної довіри, поляризації суспільства та тенденціях глобального демократичного регресу. Паралельно молодь перебуває під впливом складних і системно зумовлених сучасних викликів, зокрема кліматичної кризи та проблем дотримання прав людини, які в науковому дискурсі визначаються як «складні проблеми» (wicked problems), що характеризуються високим рівнем невизначеності, багатовимірністю та взаємозалежністю соціальних, економічних і політичних чинників (Karsgaard, Davidson, 2023; Teixeira, 2024).

Додатковим фактором виступає погіршення психоемоційного благополуччя молоді, що проявляється у зниженні рівня соціальної інтегрованості, ослабленні міжособистісних зв'язків та зменшенні відчуття належності до спільноти, що, своєю чергою, було інтенсифіковано наслідками пандемії COVID-19. У сукупності зазначені обставини формують специфічний соціальний контекст, у якому відбувається становлення громадянської ідентичності зумерів. Водночас результати сучасних досліджень свідчать про зростання рівня громадянської активності молоді та трансформацію форм її участі у соціально-політичних процесах (Kubow, Fossum, Ninomiya, 2022; Teixeira, 2024).

Представники покоління зумерів дедалі частіше використовують гібридні моделі активізму, що поєднують цифрові та офлайн-практики взаємодії. Цифрове середовище виступає платформою для формування дискурсу, поширення інформації та мобілізації спільнот, що надалі трансформується у реальні форми політичної та соціальної участі. Такі процеси знаходять відображення у діяльності сучасних соціальних рухів,

спрямованих на захист прав людини, гендерну рівність, екологічну безпеку та реформування міграційної політики. Саме тому, генерація зумерів постає як активний агент соціальних змін, який не лише адаптується до умов глобальної нестабільності, але й формує нові моделі громадянської участі, що поєднують цифрові інструменти, мережеву взаємодію та практики колективної дії у межах сучасного соціально-політичного простору.

Таким чином, сучасне покоління молоді (зумери), сформоване в умовах глобальної соціально-політичної нестабільності, виступає активним суб'єктом суспільних трансформацій, демонструючи зростання рівня громадянської активності та використання інноваційних форм участі у соціальних процесах. У контексті позашкільної освіти США це набуває особливого значення, оскільки саме альтернативні освітні середовища, зокрема «third-space», створюють умови для реалізації потенціалу молоді у сфері соціального активізму, розвитку критичного мислення та формування громадянської відповідальності.

Гібридні моделі активізму, що поєднують цифрові та офлайн-практики, виступають ефективним інструментом залучення молоді до вирішення соціально значущих проблем, компенсуючи обмеження формальної освіти у формуванні громадянської компетентності. Водночас позашкільні освітні практики забезпечують більш гнучкі та інклюзивні можливості для участі молоді в демократичних процесах, сприяючи розвитку навичок колективної дії, соціальної взаємодії та відповідального громадянства.

Отже, позашкільна освіта США постає важливим ресурсом підтримки молодіжного активізму та формування нових моделей громадянської участі, що відповідають викликам сучасного глобалізованого суспільства та потребують подальшого наукового осмислення.

Висновок та перспективи подальших наукових досліджень. У результаті проведеного дослідження обґрунтовано особливості виховання учнівської молоді в системі позашкільної освіти США як важливого складника сучасного освітнього простору. Встановлено, що позашкільна освіта виступає ефективним середовищем формування громадянської активності та соціальної відповідальності молоді, забезпечуючи інтеграцію формального й неформального навчального досвіду. Доведено, що саме в межах альтернативних освітніх

середовищ, зокрема «третіх просторів», створюються умови для розвитку критичного мислення, участі в соціальних ініціативах та набуття практичного досвіду громадянської взаємодії.

Визначено, що позашкільні освітні практики сприяють розширенню можливостей молоді щодо участі в демократичних процесах, формуванню навичок колективної дії та активної громадянської позиції. Водночас вони компенсують обмеження формальної освіти, пов'язані зі стандартизацією навчання та недостатньою увагою до розвитку громадянських компетентностей.

Таким чином, позашкільна освіта США має значний потенціал у вихованні соціально відповідальної, активної та свідомої молоді, що здатна ефективно реагувати на виклики сучасного суспільства, що обумовлює необхідність подальшого наукового дослідження та впровадження відповідних освітніх практик.

ЛІТЕРАТУРА

- Karsgaard, C., Davidson, J. (2023). Transnational youth activism and global justice movements. *Global Studies of Childhood*, 2, St. 9.
- Kubow, P. K., Fossum, P. R., Ninomiya, A. (2022). Global citizenship education and youth civic engagement in a changing world. *Journal of Global Education Studies*, 3, St 12.
- Teixeira, S. (2024). Youth activism and democratic participation in contemporary societies. *Youth & Society*, 1, St. 7.
- Wright, K. C., McLeod, J. D. Youth-led social movements and the transformation of civic engagement. *Sociological Perspectives*, 4, St. 21.

SUMMARY

Puhach Vitalina, Puhach Serhii. Education of Student Youth in the System of Extracurricular Education in the United States.

The article provides a theoretical justification of the role of extracurricular education in the United States in fostering civic engagement among youth in the context of contemporary global transformations. The socio-political conditions shaping Generation Z are analyzed, particularly in light of democratic backsliding, global crises, and increasing social uncertainty. It is established that, despite these challenges, modern youth demonstrate a high level of involvement in social processes and actively adopt innovative forms of activism, including hybrid models that combine digital and offline participation. Contemporary youth social movements, including Black Lives Matter, Fridays for Future, and March for Our Lives, serve as vivid examples of active youth participation in processes of social transformation and the formation of civic consciousness.

Special attention is paid to the phenomenon of "third spaces" as alternative educational environments that operate beyond the boundaries of formal schooling while maintaining close interaction with it. These spaces, such as student clubs, youth initiatives, and activist communities, are shown to create favorable conditions for the development of critical thinking, civic competence, and social responsibility. It is argued that they serve as effective mechanisms for compensating the limitations of formal education, particularly in the context of standardized curricula and the politicization of educational content.

The study concludes that extracurricular education in the U.S. plays a crucial role in expanding equitable access to civic participation, fostering skills of social interaction, collective action, and responsible citizenship. «Third spaces» are identified as a key resource for promoting youth activism and shaping new models of civic engagement relevant to the challenges of a globalized society. Ultimately, the digital environment serves as a platform for shaping discourse, disseminating information, and mobilizing communities, which subsequently transforms into real forms of political and social participation among youth.

Key words: *extracurricular education, civic engagement, youth activism, Generation Z, «third spaces», critical thinking, United States.*